

4. Kulahina, D. (2004). *Relihiina ta etnichna identychnosti za umov relihiinoi svobody v Ukraini* [Religious and ethnic identity in the conditions of religious freedom in Ukraine]. In Relihiina A. M. Kolodnyi & M. Yu. Babii (Eds.), *Svoboda: funktsionuvannia religii v umovakh svobody ii buttia* (pp. 64-68). Kyiv.
5. Gritsanov, A. A. (Ed.). (2007). *Noveishyi filosofskii slovar. Postmodernizm* [The newest philosophical dictionary. Postmodernism]. Minsk: Sovremennyyi literator.
6. Predko, O. I. (2005). *Psykhohohiia religii: istoriia, teoriia, relihiieznavchi vymiry* [Psychology of religion: History, theory, religious dimensions] Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury.
7. Fylypovych, L. O. (1999). *Mistse i rol religii v protsesakh etnonatsionalnoi identyfikatsii* [Place and role of religion in the process of ethnic identifying]. *Ukrainske Relihiieznavstvo*, 12, 83-93.
8. Petrovich O. (1988). *An examination of Piaget's theory of childhood attificalism*. Unpublished D. Phil thesis, Oxford University.

УДК 37.013.159.955

Н. В. Харченко, м. Київ

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА

У статті розглянуто феномен критичного мислення, виокремлено його основні елементи; схарактеризовано ознаки, які притаманні людині з розвиненим критичним мисленням; визначено роль соціальних інститутів у процесі формування критичного мислення у сучасних підлітків, зацентровано важливість вміння критично мислити як однієї зі значущих характеристик розвитку особистості.

Ключові слова: критичне мислення, соціальні інститути, ознаки критичного мислення, підлітки.

У сучасних умовах інформаційної війни, в яких перебуває Україна, важливе значення має виховання людей, які мислять самостійно, незалежно і творчо. Людей, які б мали навички критичного осмислення та аналізу фактів і подій, які відбуваються навколо, мислення яких було б вільним від конформізму і догматизму.

Однією з причин гальмування демократичного розвитку суспільства є те, що значна частина людей не готова до свідомої участі в цьому процесі, не здатна самостійно і критично осмислювати складності реального життя. Від наявності чи відсутності вищезгаданих рис певною мірою залежить доля суспільства. Критичне мислення є не тільки наслідком

демократичного способу життя, але і чинником його формування [1].

Наразі надзвичайно важливо сприяти виробленню у підлітків уміння критично мислити, об'єктивно оцінювати різноманітні явища, процеси, події. Тому вагомість формування критичного мислення особистості зумовлена ще й тим, що притаманна нашому часу динаміка технологічного і соціального прогресу вимагає від людини умінь швидко адаптуватися, змінюватися і вдосконалюватися на основі самостійного набуття знань, знаходити шляхи розв'язання завдань, які виникають у будь-яких нестандартних ситуаціях, пошуку внутрішнього потенціалу з метою гармонійної адаптації в полікультурному світі [11].

Разом із тим аналіз та вивчення наявної ситуації свідчить, що формуванню критичного мислення сучасних підлітків у соціальних інститутах, які опікуються навчальними та виховними питаннями, приділяється недостатня увага.

Дослідженню критичного мислення присвячено праці багатьох науковців. Цей феномен у своїх наукових працях досліджували Дж. Брунер, Л. Виготський, Д. Дьюї, Д. Клустер, А. Кроуфорд, М. Липман, Д. Макінстер, С. Метьюз, Р. Пауль, Ж. Піаже, Д. Халперн та інші науковці. Серед українських учених вивченню цього питання приділяють значну увагу І. Бондарчук, Т. Воропай, О. Пометун, С. Терно, О. Тягло, Л. Терлецька та інші.

Ідея розвитку критичного мислення для української дидактики і методики навчання є достатньо новою. В Україні інтерес до розвитку критичного мислення як освітньої інновації з'явився наприкінці ХХ століття. Так, у 1996 році український учений О. Тягло акцентував увагу на важливості і значущості розвитку критичного мислення в умовах інформаційного суспільства. Сьогодні очевидно, що критичне мислення означає не негативність суджень або критику, а розумний розгляд різноманітності підходів для винесення обґрунтованих суджень і рішень. Тому, на думку відомого американського психолога Д. Халперн, освіта, розрахована на перспективу, має забезпечити формування в учнів двох основних груп умінь: умінь швидко орієнтуватись у зростаючому потоці інформації та знаходити потрібне і вміння осмислити та застосувати здобуту інформацію [2].

Серед основних ознак критичного мислення науковці (В. Болотов, М. Вейнстайн, Т. Воропай, Н. Кравченко,

М. Ліпман, Є. Полат, Дж. Стіл, О. Тягло, Д. Халперн та інші) насамперед визначають такі: вміння виокремлювати та аналізувати різні ситуації, які виникають у реальному житті; пропонувати варіанти для розв'язання поставлених завдань, порівнювати, оцінювати, виявляти недоліки і переваги кожного з них, вибираючи оптимальний; приймати самостійні рішення та прогнозувати їхні наслідки; уміття збирати інформацію з різних джерел; аналізувати її щодо достовірності, точності, корисності для розв'язання поставленої проблеми; чітко і продумано викладати власні думки, аргументовано доводити свою точку зору, уважно ставлячись до чужої та враховуючи її; розпізнавати суперечливі дані, судження, аргументи, виявляти і виправляти помилки в чужих розмірковуваннях та визнавати їх у своїх [10].

У науковій літературі критичне мислення визначають як важливу характеристику сучасної особистості, складне, багатомірне й багаторівневе явище, один із типів мислення. Учені відносять його, за різними класифікаціями, до різновидів логічного, практичного й понятійно-абстрактного мислення, підкреслюючи такі його характеристики, як цілеспрямованість, самостійність, обґрунтованість, орієнтування на чіткі критерії, гнучкість і відповідальність. Це спрямований процес мислення, метою якого є розв'язання проблем, а сутністю – виконання певних операцій-приймів: аналізу, синтезу, оцінювання як власних думок та результатів діяльності, так і інформації про думки й діяльність інших.

Мета статті – проаналізувати поняття «критичне мислення», схарактеризувати його основні елементи, визначити роль соціальних інститутів у процесі формування критичного мислення у сучасних підлітків, зацентувати важливість вміння критично мислити як однієї з важливих характеристик розвитку особистості.

Пропагандистська інформаційна війна, що протягом останніх років розгорнулася в інформаційному просторі України, як зазначає Є. Бондаренко, постає одним із ключових факторів, що спричиняє невротизацію і конфліктогенність у вітчизняному суспільстві та змушує активно боротися за інформаційний простір. Мета інформаційної війни – нав'язати молодій людині готові висновки, «єдино правильну» позицію, ідеологію шляхом викривленої, вибіркової інформації, але аж ніяк не навчити її критично мислити та робити власні висновки.

На думку П. Полянського, освіта нині не меншою мірою, ніж будь-яка інша сфера, є об'єктом інформаційної війни. Але освіта не лише пасивний об'єкт, жертва цієї агресії; вона має потенціал стати активним суб'єктом інформаційного простору. Тому в контексті інформаційної війни освіту потрібно розглядати не лише як ціль для атак, але також як стратегічний ресурс для перемоги.

З огляду на це одним із завдань соціальних та освітніх інститутів є розвиток критичного мислення, що допомагатиме учнівській молоді створити систему індивідуального психологічного самозахисту в умовах пропагандистської атаки.

У Концепції розвитку загальної середньої освіти України підкреслено: самоцінність знань переосмислюється таким чином, що сучасна людина має швидко адаптуватися до змінюваних обставин, самостійно набувати знань, уміти грамотно працювати з інформацією, тобто використовуючи сучасні технології, знаходити необхідну інформацію для виконання поставленого завдання, аналізувати її, узагальнювати, зіставляти, робити аргументовані висновки й на їх основі приймати рішення. Іншими словами, вона має мислити самостійно, критично, а також творчо, генеруючи нові ідеї. Тому фундаментальна мета сучасної освіти полягає не стільки в наданні інформації, скільки в розвитку мислення людини, зокрема критичного.

Важливість критичного мислення для вітчизняної освітньої системи зумовлена не лише становленням інформаційного суспільства, а й демократичним поступом нашої держави. Адже таке мислення є не лише наслідком демократії, а й важливим чинником її формування. Критичне мислення є частиною підготовки громадян до життя в суспільстві [2].

Розвиток логічного, критичного і творчого мислення, здатності чітко та аргументовано формулювати і висловлювати свої судження; критично оцінювати здобуту інформацію та її джерела, виокремлювати головне, аналізувати, робити висновки, використовувати отриману інформацію в особистому житті; визначати власну ідентичність як особистості, громадянина, члена родини, етнічної, релігійної, регіональної та локальної спільноти – ці завдання є одними з головних у таких освітніх галузях, як «Математика», «Суспільствознавство», «Мови і літератури», «Технології», згідно з Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти [7].

Сьогодні залишається актуальним твердження видатного американського мислителя минулого століття Джона Дьюї, що фундаментальна мета сучасної освіти полягає не в наданні інформації учням, а у тому, щоб розвивати критичний спосіб мислення, навички мислення, котрі дають змогу адекватно оцінювати нові обставини й формувати стратегію подолання проблем, які у них криються [9].

Освіта орієнтована на майбутнє, яке не може бути наперед визначеним, а отже, першочерговим є розвиток того типу мислення, що дає змогу адекватно оцінювати нові обставини та формувати стратегію подолання проблем, які можуть виникнути.

Таким чином, розвиток критичного мислення стає найактуальнішим за часів інтенсивних соціальних змін, коли неможливо діяти без постійного пристосування до нових політичних, економічних або інших обставин, без ефективного вирішення проблем, значна частина яких не передбачувана. У цьому сенсі очевидною є життєва необхідність формування критичного мислення для освітньої системи. Тільки таким шляхом можна стверджувати розвиток відповідно до вимог світового інформаційного суспільства та просуватися далі у напрямі демократії [5].

Критичне мислення – це процес розгляду ідей з багатьох позицій, відповідно до їх змістових зв'язків, порівняння їх з іншими ідеями. Критичне мислення – це результат, це момент у мисленні, коли критичний підхід стає природним шляхом взаємодії з ідеями та інформацією, це активний процес, який або стимулюється, або трапляється спонтанно і надає учневі можливість контролювати інформацію, ставити її під сумнів, об'єднувати, переробляти, адаптувати або відкидати [2].

У контексті нашого дослідження за основу було взято таке визначення: критичне мислення – це особливий вид розумової діяльності, характерними ознаками якого є вироблення стратегій прийняття рішень у вирішенні завдань, проблемних ситуацій на основі здобуття і опрацювання інформації; здійснення рефлексивних дій (аналітичних, контролювальних, оцінних) стосовно будь-якого об'єкта чи явища, у тому числі власного процесу мислення; виважений аналіз різних думок і поглядів, виявлення власної позиції, об'єктивне оцінювання результатів як своєї, так і сторонньої діяльності.

Метью Ліпман – професор філософії Колумбійського університету, консультант ЮНЕСКО з освітніх питань, автор

«рефлексивної» моделі освіти, у якій фокус навчальної діяльності спрямовується не на засвоєння певної інформації, а на осмислення внутрішніх сенсів та характеристик предметів і явищ, які досліджуються, виділяє шість ключових елементів критичного мислення:

1. Уміння мислити передбачає володіння певними прийомами, які в сукупності створюють перевірену на практиці ефективну методологію опрацювання інформації.

2. Відповідальність передбачає, що людина, звертаючись до інших, усвідомлює обов'язок надавати слухачам чи читачам доводи та приклади відповідно до прийнятих стандартів. Або, якщо ці стандарти її не влаштовують, піддавати їх сумніву за допомогою переконливої аргументації. Вона готова до того, що надані докази будуть предметом розгляду фахівців у цій галузі й їхні судження треба буде врахувати надалі.

3. Формулювання самостійних суджень як продукт критичного мислення означає, що воно спрямоване на творчу мисленеву діяльність, а не на репродуктивне мислення, що ґрунтується на жорстких алгоритмах і стереотипах. Творчий підхід є необхідним у ситуаціях порівняння різних суджень і визначення альтернатив на основі врахування пріоритетів, чинників, що обумовлюють істинність та вірогідність інформації загалом і висловлених суджень зокрема.

4. Дуже важливими є критерії, до яких апелює, на які спирається критичне мислення. Критерії - це положення, які бере до уваги критично мисляча людина, оцінюючи ідеї у процесі їх аналізу чи критики. М. Липман вважає такими критеріями, наприклад, стандарти, закони, підзаконні акти, правила, регламенти, керівництва, інструкції, приписи поведінки, вимоги, умови, обмеження, конвенції, норми, домовленості про уніфікацію, принципи, передбачення, дефініції, ідеали, мету, наміри, результати перевірки, експериментальні дані, методи, процедури тощо. Так, дослідження учнів, проведене у рамках певного предмету, має відображати або враховувати головні поняття та методи в цій науці або кількох суміжних науках. Критично мисляча людина має чітко уявляти структуру власної аргументації. А її міркування, суттєві для конкретного дослідження, мають бути доступними для аудиторії. Проте критерії не можуть бути абсолютизованими, у процесі критичного мислення вони піддаються сумніву, зміні або навіть заміні на інші.

5. Самокорекція потребує, щоб людина використовувала критичне мислення як метод, звернений на її власні судження з метою їх виправлення чи покращання. Мисляча людина постійно піддає власні мисленнєві процеси рефлексії, використовуючи при цьому суттєві критерії та процедурні норми.

6. Використання загальних критеріїв не виключає уваги та чуйності до контексту. Адже загальні критерії мають обов'язково перевірятися на відповідність і на можливість зміни у кожному конкретному випадку. Критично мисляча людина розуміє критерії у зв'язку із контекстом їх використання та допускає інші альтернативи, що відповідають ситуації [8].

Усе зазначене потребує врахування ще й того, що критичне мислення завжди діалогічне, тобто передбачає дискусії, зокрема між тими, хто навчається, в яких висуваються критерії, ідентифікуються й обговорюються контексти, а мисленнєвий процес загалом піддається оцінюванню.

Окрему увагу варто зосередити на розвитку критичного мислення у підлітків для аналізу інформації, отриманої з мережі Інтернет, оскільки вони використовують Інтернет як потужне джерело інформаційних і методичних ресурсів для здобуття нових даних.

Як зауважує Н. Дементієвська, необхідно навчитися критично аналізувати дані, розміщені в Інтернеті, з таких причин: підручник та вчитель перестають бути виключними джерелами знань; практично кожен може і вмістити у всевітню мережу будь-які відомості; вчителі й учні створюють власні веб-сторінки, яким мають довіряти інші учні і вчителі та використовувати їх у своїй діяльності; попередній досвід учнів (надійні друковані джерела) дозволяє їм переносити ці якості і на всі інші джерела інформації; переважна більшість ЗМІ (газет, каналів телебачення) та сайтів Інтернету утримуються та фінансуються окремими комерційними компаніями чи політичними партіями, які мають свої інтереси; вчителі і батьки, які виховувалися в тоталітарній системі, не дають прикладу ефективного використання критичного мислення і відбору інформації. Постає завдання формування вмінь і навичок критичного мислення в учнів, про що зазначено в українських державних освітніх стандартах та європейських документах з основних компетентностей [6].

У контексті сучасних змін критичне мислення стає важливою характеристикою сучасної особистості. Це спрямований процес мислення, метою якого є розв'язання проблем, а сутністю – виконання певних операцій-приймів: аналізу, син-

тезу, оцінювання як власних думок і результатів діяльності, так і інформації про думки й діяльність інших [6].

Як зазначає Н. Вукіна, люди, які мають навички критичного мислення, чесні самі з собою; перемагають сумніви; ставлять запитання; інтелектуально незалежні; ними практично неможливо маніпулювати [4].

Критичне мислення допомагає набути таких умінь: аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність, оцінювати свої думки та сторонні впливи на них, виявляти в них сильні та слабкі аспекти, зважено розглядати різноманітні підходи до проблеми, щоб приймати обґрунтовані рішення щодо неї; формулювати самостійні судження й будувати переконливу аргументацію; здійснювати рефлексію та коригування власної діяльності.

Щодо подальших досліджень, виникає необхідність у теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці змісту, форм, методів та технологій із зазначеної проблематики.

Література

1. Белкіна-Ковальчук О. В. Формування критичного мислення учнів початкових класів у процесі навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.09 / О. В. Белкіна-Ковальчук ; Волин. держ. ун-т ім. Л.Українки. – Луцьк, 2006. – 21 с.
2. Бондарук І. П. Формування критичного мислення дев'ятикласників у процесі навчання історії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Ірина Петрівна Бондарук ; Ін-т педагогіки НАПН України. – К., 2012. – 276 с.
3. Вовк Т. В. Технологія розвитку критичного мислення як засіб формування особистості учня // Педагогічна майстерня. – 2012. – № 2 (14).
4. Вукіна Н. В. Критичне мислення: як цьому навчати : [наук.-метод. посібник] / Н. В. Вукіна, Н. П. Дементієвська, І. М. Сущенко ; за наук. ред. О. І. Пометун. – Харків, 2007. – 190 с.
5. Гупан Н. Формування критичного мислення учнів у процесі навчання прав людини / Н. Гупан, О. Пометун // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наук. праць / Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. – Умань, 2008. – № 27.
6. Дементієвська Н. П. Стратегії розвитку навичок критичного мислення учнів при оцінюванні ресурсів Інтернету, Програма спецкурсу підвищення кваліфікації викладачів системи післядипломної педагогічної освіти, Проект Світового банку «Рівний доступ до якісної освіти в Україні» // [Електронна публікація], опубліковано 2008 р. – Режим доступу: <http://www.scribd.com/doc/33487253>.

7. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти / затверджений постановою КМУ від 23.11.2011 № 1392 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards>.
8. Липман М. Чим може бути критичне мислення / Метью Липман // Вісник програм шкільних обмінів. – 2006. – № 27. – С. 17-23.
9. Тягло О. Післямова до статей Метью Липмана і Марка Вайнштейна / О. Тягло // Вісник програм шкільних обмінів. – 2006. – № 27. – С. 26-27.
10. Хачумян Т. І. Формування критичного мислення студентів вищих навчальних закладів засобами інформаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2005.
11. Чаплак Я. В. Роль критичного мислення у творчих пошуках «внутрішнього камертону душі» особистості / Я. Чаплак, М. Марчук // Современные научные исследования и инновации. – 2011. – № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://web.snauka.ru/issues/2011/08/1516>.

Н. В. Харченко

Критическое мышление как характеристика современной личности подростка

Институт проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины (9 ул. Берлинского, Киев, Украина)

В статье рассмотрен феномен критического мышления, выделены его основные элементы; описаны признаки, характерные для человека с развитым критическим мышлением; определена роль социальных институтов в процессе формирования критического мышления у современных подростков; акцентирована важность умения критически мыслить как одной из необходимых характеристик развития личности.

Ключевые слова: критическое мышление, социальные институты, признаки критического мышления, подростки.

N. V. Kharchenko

Critical Thinking as a Characteristic of the Contemporary Personality of Teenager

Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (9 Berlynskoho Str., Kyiv, Ukraine)

The article examines the concepts «thinking», «critical thinking» and defines the most common features between them. Research directions are considered in terms of the notion «critical thinking»; the main groups of indicators of critical thinking and evaluation of its levels of development

are outlined on the basis of scientific literature. The author singles out the basic elements of critical thinking, describes characteristics of a person with a developed critical thinking.

The role of social institutions in the process of critical thinking formation in modern teenagers is revealed. The importance of critical thinking skills as one of the significant characteristics of the individual is stressed.

Keywords: critical thinking, social institutions, signs of critical thinking, teenagers.

References

1. Bielkina-Kovalchuk, O. V. (2006). *Formuvannia krytychnoho myslennia uchniv pochatkovykh klasiv u protsesi navchannia* [Formation of critical thinking of primary schoolchildren in the learning process] (Dissertation Abstract, Lutsk).
2. Bondaruk, I. P. (2012). *Formuvannia krytychnoho myslennia deviatyklasnykiv u protsesi navchannia istorii* [Formation of critical thinking of 9th grade pupils in learning history]. (Doctoral dissertation, Kyiv).
3. Vovk, T. V. (2012). *Tekhnolohiia rozvytku krytychnoho myslennia yak zasib formuvannia osobystosti uchnia* [Technology of development of critical thinking as a mean of formation of pupil's individuality]. *Naukovo-metodychnyi zhurnal Pedagogichna maisternia. Vydavnycha hrupa Osnova: Vol. 2 (14)*.
4. Vukina, N. V., Dementiievska, N. P., & Sushchenko, I. M. (2007). *Krytychne myslennia: yak tsomu navchaty* [Critical thinking: How to teach that]. Kharkiv: B.v.
5. Hupan, N., & Pometun, O. (2008). *Formuvannia krytychnoho myslennia uchniv u protsesi navchannia prav liudyny* [Formation of critical thinking in teaching human rights]. In *Psykholoho-pedahohichni problem silskoi shkoly: Vol. 27*. Uman: Umanskyderzh. ped. un-tim. P. Tychyny.
6. Dementiievska, N. P. (2008). *Stratehii rozvytku navychok krytychnoho myslennia uchniv pry otsiniuvanni resursiv Internetu, Prohrama spetskursu pidvyshchennia kvalifikatsii vykladachiv systemy pisliadyplomnoi pedagogichnoi osvity, Proekt Svitovoho banku «Rivnyi dostup do yakisnoi osvity v Ukraini»* [Strategies of critical thinking skills of students in evaluating Internet resources, Program of special course for postgraduate teacher in the system of postgraduate pedagogical education, Project of the World Bank «Equal access to high-quality education in Ukraine»]. Retrieved from <http://www.scribd.com/doc/33487253/>.
7. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2011). *Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity* [Government standard of basic general secondary education] (Regulation No. 1392,

November 23). Retrieved from <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>.

8. Lipman, M. (2006). *Chym mozhe buty krytychne myslennia* [What may be critical thinking]. *Visnyk prohram shkilnykh obminiv*, 27, 17-23.
9. Tiahlo O. (2006). *Pisliamova do statei Metiu Lipmana i Marka Vainsteina* [Epilogue to the article by Matthew Lipman and Mark Vanstein]. *Visnyk prohram shkilnykh obminiv*, 27, 26-27.
10. Khachumian, T. I. (2005). *Formuvannia krytychnoho myslennia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv zasobamy informatyinykh tekhnolohii* [Formation of critical thinking of university students by the means of information technologies]. (Doctoral dissertation, Kharkiv).
11. Chaplakhia, V., & Marchuk, M. (2011). *Rol krytychnoho myslennia u tvorchykh poshukakh «vnutrishnoho kamertonu dushi» osobystosti* [Role of critical thinking in creative search of «internal tuning fork soul» of personality]. In *Sovremennye nauchnye issledovaniia i innovatsii*, 4. Retrieved from <http://web.snauka.ru/issues/2011/08/1516>.

УДК 373.5.015.31:316.42

О. Л. Хомич, м. Київ

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ

У статті розглянуто теоретичні підходи до використання інформаційно-комунікаційних технологій як засобу навчально-виховного впливу. Схарактеризовано сучасний стан сприйняття соціальних мереж у навчальному процесі. Наведено результати опитування учнівської молоді щодо її участі та інтересів у соціальних мережах. Розглянуто критерії ефективності функціонування соціальних мереж та необхідні ресурси для їх забезпечення у школі.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, учні основної школи, просоціальна поведінка.

Зміст і організація національного виховання у сучасних загальноосвітніх навчальних закладах (ЗНЗ) недостатньо орієнтовані на особистість дитини, на формування у дітей і молоді життєво важливих компетентностей, необхідних для успішної соціалізації.

У зв'язку із загрозою втрати смисложиттєвих ціннісних орієнтирів дітей та учнівської молоді одним із головних пріоритетів у царині національного виховання має бути створення